

РАЗДЕЛ 7. МЕДИАОБРАЗОВАНИЕ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ

УДК: 378.9:070 (477)

СУЧАСНІ СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ОСВІТИ: НАЦІЄТВОРЧИЙ АСПЕКТ

Буслаєва К.О.

Актуальність. Інформаційна епоха, дитяма якої ми є, постійно змушує нас знаходитися в пошуку, швидко змінювати акценти й орієнтири, пропонуючи нові підходи у вихованні молодого покоління. Якщо раніше, в епоху Радянського Союзу, провідними віхами у процесі становлення людини були класичні орієнтири – ідеали гуманності, добра і справедливості, – то зараз постає питання: “*Quid est veritas* (що є істина) в сучасності?”

Як з'ясувалося в останні роки, ідеали добра, світла і всепрощення були задекларовані тільки на папері, у той час як у суспільстві панувала жорстка задуха тоталітаризму й волюнтаризму. Що ж відбувається зараз, коли процеси глобалізації й всесвітньої інтеграції дозволяють вийти за межі однієї держави, піднятися над власним світом заради досягнення всесвітньої (універсальної!) проблеми – якими бути сучасним мас-медійникам, які створюють “четверту владу” і панують над людською свідомістю?

З'ясування націєтворчого аспекту сучасної (вищої!) журналістської освіти, що заявлено *темою цієї розвідки*, на мою думку, є дуже важливим для усвідомлення фактором у процесі виховання фахівців не тільки у сфері мас-медіа, але й у будь-якій галузі суспільної діяльності. Ми маємо пам'ятати, що від того, як навчимо студентство, буде залежати його подальші орієнтири, парадигма поглядів і думок. Потім ми будемо споживати саме той продукт, який власне виховали, бо мас-медійники будуть ретранслювати його нам у вигляді громадської думки. Слушно про це завважив В. Липзачук, говорячи про стандарти сучасної журналістської праці: “Стандарти журналістської праці випливають із принципів діяльності ЗМІ, нерозривно пов'язані з функціями і нормами службової чи професійної етики журналіста, його світоглядною позицією, національно-духовним переконанням, державотворчим мисленням, фаховою обдарованістю, інтелектом, здібністю завжди бути готовим до праці. Творчий процес повинен ґрунтуватися на органічному поєднанні свободи слова, плюралізму думок, гласності і журналістської етики” [6, с. 8].

Одразу виникає логічне запитання: “Чи потрібно для цього вивчати класичні твори?” Або можна, на кшталт Михайля Семенка, одіозно-зухвало заявити: “Я палю свій кобзар... Шевченко в мене під п'ятою...”, маючи при цьому на увазі повне заперечення рецепції й усвідомлення класики. Мабуть, однозначно – ні. Більшість вчених, зокрема М. Жулинський, В. Дончик, В. Агеева, Т. Гундорова, Н. Зборовська тощо, досліджуючи авторів української літератури, які на сучасному етапі сприймаються традиційно класичними, намагаються запропонувати свої інтерпретації, новітнє прочитання їх творів, відкрити їх з іншого боку, показати герменевтичну

множинність значень і розумінь. Але ці праці все рівно більш придатні для виховання майбутніх літераторів і мовознавців, ніж для всього студентства в цілому. Адже час, відведений на ознайомлення з класикою літератури у вузах, змушує постійно скорочувати програми. Отже, філологам доводиться “наступати на горло власній пісні”. Все це зрештою призводить до того, що сучасне покоління прізвище Шевченка більше асоціює з відомим футболістом, аніж із невмирущою спадщиною шанованого письменника.

З іншого боку, треба пам'ятати, що без знання мови, літератури й власної історії неможна говорити про високоосвіченість і високодуховність, адже мова – душа народу, його світлий і неборимий оберіг. Націєтворчість починається з усвідомлення себе громадянином, а насамперед – із поваги до власної історії й культури.

Як бути в цій ситуації? – Виходи є. Один із таких я, як філолог, маючи науковий ступінь з української літератури, використовую під час своєї роботи зі студентами-журналістами. Так, наприклад, на заняттях із сучасних проблем журналістознавства (теорії журналістики), вивчаючи принципи й головні засади функціонування цієї науки й парадигми-системи в сьогоденні, на мою думку, можна цілком доречно наводити як приклад цитати із класиків, аналізувати їхню творчість.

Постановка проблеми. Усім відома найголовніша проблема українства – проблема мови. Журналісти – перші, хто з нею стикається, адже саме їх мовлення звучить із екранів ТБ, по радіо, репрезентується у пресових матеріалах і, за логікою, має бути бездоганним взірцем для наслідування. Так чому б не розробити на рівні всієї держави спецкурси, які б шляхом аналізу матеріалів класичних авторів і їх творів довели необхідність її вивчення й призводили до збагачення та постійного поповнення мовного запасу, мовляв, цитуючи М. Рильського, “Як парость виноградної лози, плекайте мову...” У цій статті поділюсь власним прикладом, наробками й спостереженнями.

Наприклад, Т.Г. Шевченко і його твори. На рівні середньої школи вивчається багато творів письменника, але можна шляхом ретельного відбору й вдосконалення їх та додавання решти необхідних створити таку програму, яка б слугувала меті виявлення й аналізу найголовніших засад у вихованні журналіста як особистості й свідомого патріота своєї держави в сучасній вищій школі.

Під час аналізу навчальних планів навчання журналістики для Ірландських вузів у межах програми “Розвиток медіанавичок” можна констатувати, що великий акцент робиться саме на курсах мови, літератури (мова якої вивчається), культурології. У цих планах – це мова англійська, бо говоримо про підготовку з фаху журналістів-міжнародників. Натомість у нас питаннями мови, літератури, культури (як своєї, так і іноземної!) займаємося дуже мало. Звідси – незнання й нерозуміння культури, недолугі “ляпи” журналістів під час ведення ефірів або в друкованих ЗМІ.

Також під час викладання на підготовчих курсах для абітурієнтів, що збираються вступати на факультет журналістики, також треба проводити вивчення-повторення загального курсу української літератури. Велика увага при цьому приділяється письмовим творам. Так, маючи заняття двічі на тиждень по дві пари, у мене завжди друга пара відводиться для написання твору. Адже саме в цьому розкривається творча особистість майбутнього журналіста й шліфується стиль, бо під час складання екзамену ці навички особливо потрібні для написання творчої роботи на одну з актуальних тем. Темами для цих творів завжди обираються влучні цитати відомих особистостей, які вже стали афоризмами-крилатими висловами.

Шевченкові твори використовуються при цьому дуже часто. Не треба забувати, що мотиви лірики поета часто дуже різняться, є амбівалентними й неоднозначними, іноді навіть зухвало одіозними. Наведемо кілька прикладів:

1) заперечення релігії, зухвале ставлення до Божої милості, що знаходить виявлення у рядках:

-а) “Я так її, я так люблю./ Мою Україну убогу./ Що проклену святого Бога./ За нею душу погублю...” [13].

б) “... Як понесе з України /У синєє море /Кров ворожу... отойді я/ І лани, і гори/ – Все покину і полину / До самого Бога/ Молитися/ а до того, /Я не знаю Бога...”[16];

2) вияв поваги до Господа, віра у його чесноти і дива:

а) “Свою Україну любіть, /Любіть її... во время люте. /В остатню тяжкую минуту /За неї Господа моліть...” [15]

б) “Псалом новий господові /І нову славу /Воспоєм честним собором, /Серцем нелукавим; Во псалтирі і тимпані/ Воспоєм благая, /Яко бог кара неправих, /Правим помагає [14].

Твори на таку тематику кожного разу пропонуються мною студентам чи абітурієнтам – майбутнім фахівцям мас-медіа. Це робиться перед (!) вивченням творчості письменника, як певна атака мозкового штурму, з метою зрізу-перевірки остаточної знань. У дужках подається питання-уточнення: “Чи був Шевченко атеїстом?” І відповіді є найрізноманітнішого плану:

- із історичними вказівками на те, що в епоху Т. Шевченка всі люди були набожними і ці амбівалентні слова не стільки свідчать про блукання свідомості та вказують на атеїзм, скільки є виявом його гіпертрофованої любові до рідного краю, яка виявляється по-різному;

- і доведення того, що Тарас Григорович промовляв “богохульні речі” скоріше про несправедливий релігійний стан речей на землі і це аж ніяк не свідчить про особистісну безбожність; в інших же словах стверджується, що Господь-Бог для Шевченка є святою річчю, янголом-охоронцем рідної землі, до якого він звертається з найсвітлішими словами;

- і відверте зізнання про те, що, не знаючи досконало творчості Т. Шевченка, не можна говорити про нього як про атеїста чи віруючу людину;

- і ствердження того, що саме цими словами доводиться власна глибинна набожність Поета, адже слова “святого Бога” навіть у відверто “антирелігійних рядках” доводять внутрішні глибинні релігійні підвалини його самовідчуття.

- бувають і певні твори-відписки, у вигляді ствердних відповідей, які, з одного боку, скоріше говорять про нерозуміння й небажання заглибитися й подумати, а з іншого – вказують на лакуну в шкільному вивченні...

Однак треба звернути увагу на один важливий, ключовий момент: читаючи відверті зізнання шістнадцятирічних-вісімнадцятирічних, розумієш, що, незважаючи на різне сприйняття творчості поета сучасними школярами, байдужих не залишається. При цьому можна визначитися, на чому варто зробити акцент, викладаючи матеріал про Т. Шевченка, і чого не треба повторювати. З іншого боку, такий підхід до вивчення творчості класиків є евристичним і пропонує роздуми, які призводять до зникнення байдужості у свідомості, спонукають до напружених роздумів.

Подібні аспекти, на мою думку, варто використовувати під час вивчення тем на зразок “Свобода слова в ЗМІ”, “Питання релігії в сучасному світі у висвітленні мас-

медіа”, “Журналіст і питання сучасної і класичної літератури” у курсах “Основи теорії літератури”, “Теорія журналістики”, “Проблематика ЗМІ” та інших.

Або студіювання творчості Т. Шевченка в іншому аспекті. Особливо показовим в цьому є відомий твір “І мертвим, і живим, і ненарожденим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнє посланіє”, написаний 1845 року у В’юнищі. Його загальний зміст відомий всім і кожному, але як можна застосовувати його для потреб викладання на факультеті журналістики – у подальшому аналізі.

Цей твір як раз можна взяти для розмови про націєтворчість, виявлення національного архетипу в контексті сучасного вивчення функціонування ЗМІ, оскільки у ньому можна виділити такі основні мотиви: поета і нації, поета і народу, поета і самосвідомості, поета і духовного відродження, поета і відчаю, поета і надії, поета і любові до рідного краю...

Отже, головні мотиви, які простежуються у творі, розглядаються нами як з позиції тогочасної дійсності, логічно звертаючись до невеличкого екскурсу в історію, причому йде як пряме апелювання до знань, отриманих у школі, бо саме це є головною запорукою глибинного розуміння подальшого аналізу твору, так і екстраполяція думок Т. Шевченка на сучасну дійсність, примушуючи до роздумів. З іншого боку, слово “поет”, яке звучить у кожному з мотивів, цілком доречно можна замінити слова “патріот”, “журналіст”, оскільки в Україні в усі часи ці слова були фактично рівноцінними. Більшість українських письменників були журналістами й свідомими патріотами рідного краю апіорі.

На мою думку, головним у вихованні свідомих сучасних мас-медійників є розгляд мотиву “поет і нація”. Під час розгляду мотиву поета (пророка, на сучасному етапі – працівника мас-медіа) і народу (нації) обов’язковим, на мою думку, є звернення до знань студентів щодо творчості інших поетів. Це і Леся Українка – поема “Давня казка”: “Не поет, у кого думки/ Не лігають вільно в світі./ А заплутались навки /В золотій тонкій сні” [5].

Повертаючись до творчості Т. Шевченка, можна відзначити, що національна ідея, мотив патріотизму є найгіперболізованішим у його творчості. Це особливо помітно у творі “Мені однаково...”, де підкреслюється, що відсутність рідного простору – це важко, але не смертельно. Найстрашніше – це збайдужіння, атрофія почуттів. Добре, що у Т.Шевченка цього не сталося. Не сталося такого й у О. Олеся: “О принесіть, як не надію, /То крихту рідної землі, /Я притулю до вуст її, /І так застигну, так зомлію...” [7]

Можна до безкінечності перераховувати твори класичного українського письменства, але мусимо наголосити на тому, що саме працівники сучасних мас-медіа мають бути свідомими патріотами, поважати й любити рідну землю, рідну мову, і допомогти в цьому маємо ми, в рамках Болонського процесу не забувши про важливий акцент вивчення мови, літератури й культурології в цілому.

Це й творчість Івана Франка, з його програмними творами, зокрема прологу з “Мойсея”: “Народе мій, замучений, розбитий, /Мов паралітик той на роздорожку./ Людським презирством, ніби струпом, вкритий! /Твоїм будучим душу я тривожу...” [11], кришлатою фразою “Я єсть мужик, пролог, не епілог” [12] із вірша “Декадент” тощо.

Вдалими прикладами для виховання національно свідомих медійників-українців є й творчість відомих українських поетів “празької школи”, для яких Україна була головною справою життя, справою честі, гідності й самоповаги. Серед них Олег

Ольжич: “О Україно! Хай нас людство судить, – /Тобі одній – думки і кожний рух!/ Твоїм щитом – гарячі наші груди./ Твоїм мечем – ці мільйони рук!” [1, с. 45], Олена Теліга “Не треба слів. Хай буде тільки діло./ Його роби – спокійний і суворий./ Душі не плутай у горінні тіла./ Сховай свій біль. Спрймай раптовий порив” [1, с. 89].

Мотивами поета і народу, поета і нації наскрізь просякнуті твори поетів шістдесятників. Це і В. Стус: “Тож дай мені – дійти і не зотліти, /дійти – і не зотліти – дай мені! /Дозволь мені, мій вечоровий світе, /упасти зерням в рідній борозні” [9]. “Народе мій, до тебе я ще верну, /як в смерті обернуся до життя /своїм стражданням і незлим обличчям. /Як син, тобі доземно уклонюсь/ і чесно гляну в чесні твої вічі /і в смерті з рідним красом поріднюсь” [9]. Василь Симоненко “Україно! Ти моя молитва./ Ти моя розпука вікова.../ Гримотить над світом люта битва/ За твої життя, твої права...” [8]

Найбільш влучним, як на мою думку, для підкреслення головних принципів журналістики: гуманності, чесності, правдивості, об’єктивності (праці В. Здоровеги, І. Михайлина, А. Москаленка, В. Різуна тощо) – є твір “Життя іде, і все без коректур...” Ліни Костенко, де є такі рядки: “Але не бійся прикрого рядка, /Прозрінь не бійся, бо вони як ліки. /Не бійся правди, хоч яка гірка, / не бійся смутків, хоч вони як ріки. /Людині бійся душу ошукать, /бо в цьому схибши – то уже навіки” [3]. А скільки таких ошукань ми бачили під час останніх політичних змагань, і доносили це до широкого загалу наші колишні учні-студенти, нинішні працівники мас-медіа.

Разом з тим, говорячи про націєтворчий аспект стандартів виховання сучасних журналістів, треба пам’ятати про те, що, як влучно зауважив В. Костюк: “Педагог вищої школи тільки тоді успішно виховує студентів, коли насамперед його власні моральні якості й зовнішня культура адекватні. Крім знання предмета, високої загальнонародської культури, викладач повинен володіти знаннями з багатьох питань психології, педагогіки, політики, суспільно-побутового життя” [4, с. 143].

Висновки. Отже, підсумовуючи вищенаписане, говоримо про те, що виховання національно свідомих громадян треба здійснювати, використовуючи досвід класичної літератури, враховуючи загальнонародські ідеали і пам’ятаючи про те, що ми формуємо майбутнє. Мабуть, найкращим підсумком будуть слова гімну Запорізького національного університету:

Служимо державницькій ідеї,
Маємо ключі від світлих брам.
Хай життю навчаються спудеї,
Честь і слава їх професорам! [2, с. 6].

– адже вони відбивають загальну тенденцію виховання молоді у вищій школі – навчання загальнонародським ідеалам добра, гуманності й справедливості.

Список літератури

1. Жулинський М. Олег Ольжич і Олена Теліга: Нариси про життя і творчість: Вибрані твори. – 2001. – 144 с.
2. Запорізький національний університет: історія і сучасність (1930-2005): Ювілейна книга. Гол. редколегії проф. С.Тимченко. – Запоріжжя: Дике поле, 2006. – 248 с.
3. Костенко Л. Життя іде, і все без коректур... – <http://www.ukrcenter.com/library>
4. Костюк В.В. Роль педагога вищої школи у стимулюванні творчого самовиявлення майбутнього журналіста // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Літературознавство. Журналістика. – 2006. – №1. – С.141-145.
5. Леся Українка. Давня казка. – <http://www.ukrcenter.com/library>
6. Лизанчук В.В. Стандарти журналістської праці: національні, моральні, професійні // Вісник Дніпропетровського університету. Серія Літературознавство. Журналістика. – 2006. – №1. – С. 7-13.
7. Олесь О. О принесть, як не надію. – <http://www.ukrcenter.com/library>
8. Симоненко В. Україно, п'ю твої зніци. – <http://www.ukrcenter.com/library>
9. Стус В. Як добре те, що смерті не боюсь я. – <http://www.ukrcenter.com/library>
10. Стус В. Верстаю шлях по вимерлій пустелі. – <http://www.ukrcenter.com/library>
11. Франко І. Я. Мойсей. – <http://www.ukrcenter.com/library>
12. Франко І.Я. Декадент. – <http://www.ukrcenter.com/library>
13. Шевченко Т. Г. Сон. – <http://www.ukrcenter.com/library>
14. Шевченко Т.Г. Псалми Давидові. 149. – <http://www.ukrcenter.com/library>
15. Шевченко Т.Г. Чи ми ще зійдемося знову. Цикл «В казематі» XII. – <http://www.ukrcenter.com/library>
16. Шевченко Т.Г. Як умру, то поховайте. – <http://www.ukrcenter.com/library>

Поступила до редакції 03.08.2006 р.